

การประเมินผลโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)

Evaluation of The Development of Capabilities of SML Villages and Communities Projects

ณรงค์เดช แก้วอูย

บทคัดย่อ

การพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) เป็นโครงการที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีอิสระในการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านและชุมชน มีการร่วมแรงร่วมใจกันในการบริหารจัดการ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเป็นมา เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข และเพื่อสำรวจความพึงพอใจของประชาชน ต่อโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชน และประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการ

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการ สามารถดำเนินการโครงการ ได้ตามงบประมาณที่ได้รับจัดสรร ประชาชนได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งปลูกสร้าง สิ่งอำนวยความสะดวก และระบบสาธารณูปโภค รวมถึงโครงการ SMLสามารถส่งเสริมอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้แก่ประชาชน ทำให้ปัญหาความยากจนลดลง การรู้บทบาทหน้าที่ มีความรับผิดชอบร่วมกันของประชาชนผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านสังคม ได้แก่ ประชาชนมีความร่วมมือ ร่วมใจกัน สามารถพึ่งตนเองได้ มีความสามัคคี เอื้ออาทรต่อกัน ในด้านการเมือง ได้แก่ เกิดประชาธิปไตยในหมู่บ้าน/ชุมชน เกิดการปกครองแบบมีส่วนร่วม และในด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีความรู้ความสามารถ และทักษะในการบริหารจัดการด้านการเงินของชุมชนประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนได้รับการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ เพื่อให้รัฐบาลนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องต่อไป

คำสำคัญ: หมู่บ้านและชุมชน, การพัฒนาศักยภาพ

Abstract

This study aims to (1) investigate the development of capabilities of the SML villages and communities projects in order to evaluate the level of result orientation in terms of their outcome and impact; (2) study the encountered problems and obstacles and their resolutions; and (3) to survey residents' satisfaction with the projects.

The result showed that people understood the objectives of the projects. And from an evaluation of their result orientation in term of its outcome and impact of the projects, it was found that budgets were properly allocated to the villages and communities in accordance with their sizes. This resulted in people benefiting from the structures, facilities, public utility systems, including vocational promotion to increase income, which, in turn, helps reduce poverty and unemployment. With this, the unemployed and those with less income have received support of their both main and supplementary careers. This was beneficial to problem resolutions of the villages/communities and responded to the real need of the people. All in all, they learn about management, realize their roles, duties and common responsibility.

The social impacts resulted from the project covered cooperation, collaboration, participation, self-help, team work/esprit de corps, and consideration. Their political impacts included democracy within the villages/communities, and participatory governance. The economic impacts led to competence of the village/community among the dwellers, skills in financial management of the communities, and sustainable development. The finding of this research lend themselves as academic and practical recommendation for the people and their local leaders to proceed their operation in line with the government's policy so that they can sustainably develop their villages and communities and self-help in the years to come.

Key words: villages and communities, development of capabilities

1. บทนำ

รัฐบาลทุกยุคทุกสมัย จะมีนโยบายและแนวทางการดำเนินงานในการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน ให้มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ ในลักษณะหลากหลายรูปแบบ แนวทางหนึ่งคือการกระจายงบประมาณไปสู่หมู่บ้านและชุมชน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยการจัดทำแผน/แผนงาน/โครงการและการจ้างงานในท้องถิ่นชนบท ทำให้เกิดการกระจายรายได้ มีการจับจ่ายใช้สอย เป็นผลให้เศรษฐกิจในระดับฐานรากมีลักษณะการหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชน (people participation)

หากย้อนไปในอดีตตั้งแต่สมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี พ.ศ.2501 ได้ใช้นโยบายเสรีนิยมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ต่อมาในสมัยรัฐบาลนายกรัฐมนตรีนายถนอม กวณิช ปรามอช ช่วงปี พ.ศ.2518-2519 ได้ใช้นโยบายที่เรียกว่า “เงินผัน” จัดสรรงบประมาณลงสู่ท้องถิ่น เพื่อนำไปดำเนินโครงการสร้างงานในชนบท ต่อมาในรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีนายถนอม กวณิช ช่วงปี พ.ศ.2523-2531 ก็ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทเช่นกัน โดยมีนโยบายสำคัญประการหนึ่งคือ โครงการสร้างงานในชนบทหรือ “โครงการ กสช.” ทำให้เกิดการพัฒนาระบบน้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ และการก่อสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ อันเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานของประชาชน

ในสมัยรัฐบาลนายกรัฐมนตรีนายถนอม กวณิช ชินวัตร รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายเร่งด่วนซึ่งในแง่ของหลักการนั้นซึ่งส่วนใหญ่เป็นนโยบายประชานิยม สำคัญของนโยบายประชานิยมของพรรคไทยรักไทย คือ เศรษฐกิจ “ทวิวิถี” หรือ “Dual Track” หรือเศรษฐกิจแบบคู่ขนาน นโยบายเร่งด่วนที่เป็นนโยบายประชานิยมในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2547-2549 หนึ่งในนั้นก็คือ โครงการพัฒนาสภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) หรือที่รู้จักกันและเรียกสั้นๆ ว่า โครงการ SML โดยจัดสรรงบประมาณกระจายสู่หมู่บ้านและชุมชนที่มีความพร้อมตามขนาดของหมู่บ้านและชุมชนคือ

- 1) ขนาดเล็ก (S ซึ่งย่อมาจาก Small) สำหรับหมู่บ้านและชุมชนที่มีประชากรไม่เกิน 500 คน หมู่บ้านและชุมชนละ 300,000 บาท
- 2) ขนาดกลาง (M ซึ่งย่อมาจาก Medium) สำหรับหมู่บ้านและชุมชน ที่มีประชากรตั้งแต่ 501 – 1,000 คน หมู่บ้านและชุมชนละ 400,000 บาท
- 3) ขนาดใหญ่ (L ซึ่งย่อมาจาก Large) สำหรับหมู่บ้านและชุมชนที่มีประชากรอยู่ตั้งแต่ 1,001 คนขึ้นไป หมู่บ้านและชุมชนละ 500,000 บาท

ต่อมาในสมัยรัฐบาลนายกรัฐมนตรีนายทักษิณ ชินวัตร ปี พ.ศ. 2550 ได้จัดทำโครงการยุทธศาสตร์ อยู่ดี มีสุข (จัดสรรงบประมาณให้ชุมชน โดยพิจารณาจากแผนงาน/โครงการที่สอดคล้องกับแผนแม่บทชุมชนและวิสัยทัศน์ของชุมชน) และยุติโครงการ SML ปรับเปลี่ยนเป็นโครงการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หรือ โครงการ พพพ. ในสมัยรัฐบาลที่มีนายสมัคร สุนทรเวช เป็นนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ.2551 ได้เสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีให้ยุติการดำเนินโครงการยุทธศาสตร์อยู่ดี มีสุข รื้อฟื้นโครงการ SML ขึ้นมาใหม่ ใช้ชื่อว่า โครงการพัฒนาสภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเพิ่มวงเงินจัดสรรให้แก่หมู่บ้านและชุมชนมากกว่าที่เคยได้รับจัดสรรเดิม ในรัฐบาลชุดต่อมาที่มีนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2551 ก็ได้ดำเนินการสานต่อโครงการ SML ที่รัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช

ได้ดำเนินการค้างไว้ แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลในช่วงปลายปี พ.ศ.2551 จึงมีหมู่บ้านและชุมชนอีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ

ในรัฐบาลนายกรัฐมนตรีนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้จัดทำโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชนหรือที่รู้จักกันในชื่อ “โครงการชุมชนพอเพียง” เพื่อมุ่งขับเคลื่อนและให้ทุกภาคส่วนในหมู่บ้านและชุมชนร่วมกันบริหารจัดการและพัฒนาศักยภาพของตนเองที่มีอยู่เดิมให้มีศักยภาพเพิ่มมากขึ้นเพื่อสร้างงาน สร้างรายได้ ลดต้นทุน และปัจจัยการผลิตทางการเกษตร พัฒนาการขยายการรวมตัวร่วมกับชุมชนให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้นและสร้างโอกาสในการพัฒนาหรือเพิ่มขีดความสามารถในการเสริมสร้างเศรษฐกิจในระดับฐานรากให้หมู่บ้านและชุมชน ต่อมาในรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) เป็นหนึ่งในนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนโดยจัดสรรงบประมาณโดยตรงเพื่อประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนได้นำไปแก้ปัญหา เพื่อการดำรงชีวิตประจำวันและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ให้เกิดการประกอบอาชีพที่มั่นคง

จะเห็นได้ว่ารัฐบาลทุกสมัยล้วนให้ความสำคัญกับประชาชนในหมู่บ้านและชุมชน โดยน่านโยบายประชานิยม ที่ชื่อว่าโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ลงสู่หมู่บ้านและชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีอิสระในการระดมความคิด สังเคราะห์ความต้องการ ตามปัญหาของหมู่บ้านและชุมชนและให้มีการบริหารจัดการด้วยการพึ่งพาอาศัย ร่วมแรงร่วมใจกันของคนในชุมชนอันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของประชาชน และเกิดเป็นพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ที่เกิดขึ้นอย่างตรงจุดและได้รับความยินยอมร่วมมือกันทั้งระบบ โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) เป็นนโยบายหนึ่งที่ถูกใจประชาชนและถูกใจชุมชนพอสมควร โดยให้ชุมชนหรือหมู่บ้านทั้งหลายได้คิดเองว่าจะเองงบประมาณนี้ไปสร้างสาธารณูปโภคอะไร หรือทำการพัฒนาพื้นฐานอย่างไรก็ได้ ซึ่งจากผลการดำเนินงานของนโยบายที่ผ่านมา มีผู้ศึกษาหรือผู้วิจารณ์จำนวนไม่น้อยเห็นว่าโครงการเหล่านี้ส่วนใหญ่ซ้ำซากมีแต่รูปแบบ เช่น สร้างศาลาอเนกประสงค์ ศาลาประชาคม ระบบไฟฟ้า ระบบประปา ปรับปรุงถนนสร้างสถานที่ออกกำลังกาย ทำตลาดสด ซึ่งมุ่งไปที่การหาเสียงมากกว่าการเปิดโอกาสให้หมู่บ้านและชุมชนได้ลงทุนและพัฒนาตัวเอง ที่สามารถพบเห็นกันอยู่ทั่วไป คือ การจัดซื้อเตนท์ จัดซื้อโต๊ะ เก้าอี้ รวมถึงจัดซื้ออุปกรณ์เครื่องใช้ เช่น จาน ชาม หม้อ และเครื่องครัวต่างๆ เพื่อเป็นของส่วนกลางไว้ใช้ในหมู่บ้าน

ส่วนที่เกิดเป็นปัญหา จนเป็นข่าวเรื่องการทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้าง เช่น เครื่องทำน้ำดื่มประจำหมู่บ้าน ซึ่งเกิดจากการเสนอขายของพ่อค้า หรือผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน จนเป็นที่มาของเครื่องทำน้ำดื่มที่เกิดขึ้นในทุกหัวระแหง ซึ่งหมู่บ้านได้มาในราคาแพงเกินความเป็นจริง การจัดซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตร ก็เช่นกัน ซึ่งเป็นที่ต้องการของเกษตรกรในหมู่บ้าน แต่ต้องแลกด้วยราคาที่สูงเกินจริง และต่อมาก็มีปัญหาด้านการจัดการ ขาดการดูแลรักษาที่ดี การได้มาซึ่งสิ่งปลูกสร้าง อาคารสถานที่ เครื่องออกกำลังกาย หรืออุปกรณ์เครื่องใช้อื่นๆ หากมองในแง่ผลผลิต จะเห็นได้ว่าโครงการสำเร็จเสร็จแล้ว มองเห็นเป็นรูปธรรม แต่หากมองในแง่ของผลลัพธ์ ซึ่งหมายถึงประโยชน์ที่ประชาชนได้รับนั้นจะเป็นอย่างไร มีการใช้ศาลาประชาคม เพื่อการประชุมหรือเพื่อทำกิจกรรมของหมู่บ้านหรือไม่ มีคนมาใช้เครื่องออกกำลังกายเพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดีหรือไม่ หรือปล่อยให้เสื่อมสภาพไปตามธรรมชาติ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)
2. เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ในระดับผลลัพธ์และผลกระทบ ของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)
3. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)
4. เพื่อสำรวจความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)

3. การดำเนินการวิจัย

ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เป็นการวิจัยประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) เพื่อให้ได้ผลการประเมินเชิงลึกที่ครอบคลุมมิติการประเมินทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการบริหารจัดการ การประเมินผลผลิต การประเมินผลลัพธ์ และการประเมินผลกระทบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 หน่วยวิเคราะห์ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (unit of analysis)

หน่วยวิเคราะห์ ได้แก่ หมู่บ้าน/ชุมชน ที่ได้รับเงินตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ในพื้นที่ทุกภาค และใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีผลการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ที่เป็นตัวอย่าง best practice และหมู่บ้าน/ชุมชนที่มีปัญหาในการดำเนินงาน ตามขนาดของหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ จำนวนรวม 24 หมู่บ้าน

1.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้จัดแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นายอำเภอ ปลัดอำเภอเจ้าหน้าที่ สทป.

กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กลุ่มที่ 3 คณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชน ได้แก่ ประธาน เลขานุการ กรรมการ

กลุ่มที่ 4 ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการ

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรทั้ง 4 กลุ่ม ที่เกี่ยวข้องกับ การดำเนินงานของหมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีผลการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ที่เป็นตัวอย่าง best practice และหมู่บ้าน/ชุมชนที่มีปัญหาในการดำเนินงาน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้รูปแบบการเก็บข้อมูล ดังนี้

1) ศึกษาจากเอกสาร รวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีที่นำมาเป็นกรอบในการศึกษา เอกสารการวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนโยบายสาธารณะ นโยบายประชานิยม และโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว

2) เก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้วิธีการสัมภาษณ์ (interview) แบบเจาะลึก ประกอบกับการสัมภาษณ์เน้นการถามข้อเท็จจริง (Facts) แบบเจาะลึก เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับ โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) กลุ่มประชากร ได้แก่ ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน คณะกรรมการ โครงการหมู่บ้าน/ชุมชน และประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการ

โดยคำถามส่วนใหญ่เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีอิสระในการตอบและขยายความในจุดต่างๆ แล้วจึงหวนถามเจาะลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นต่างๆ ที่ต้องการ ในการนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาทำความเข้าใจภูมิหลังและบทบาทหน้าที่ของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละบุคคล รวมทั้งทำความเข้าใจคำถามและจัดทำโครงสร้างของเรื่องก่อนทำการสัมภาษณ์ นอกจากนี้อาจสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) และประชาชนในหมู่บ้านและชุมชน เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูล

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ

1) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ความเข้าใจในนโยบาย และความหมายของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) วิเคราะห์ด้วยความถี่ (frequency) และร้อยละ (percentage)

2) การวิเคราะห์ปัจจัยนำเข้า กระบวนการบริหารจัดการ ปัจจัยผลผลิต ปัจจัยผลลัพธ์ และปัจจัยผลกระทบ วิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

3.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร และการสัมภาษณ์ จะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (inductive analysis) หลังจากได้เก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว จะสร้างข้อมูลที่เป็นข้อสรุปชั่วคราว จากนั้นจะทำการเชื่อมโยงข้อสรุปย่อยต่างๆ เพื่อแสดงความสัมพันธ์ และนำไปสู่ข้อสรุปที่ใหญ่ขึ้น

4. สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปผล

จากผลการประเมินภาพรวมโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) พบว่าผลการประเมินอยู่ในระดับมากทุกด้าน อันได้แก่ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการบริหารจัดการ ด้านผลผลิต ด้านผลลัพธ์และด้านกระทบ สรุปผลการประเมิน ได้ดังนี้

1.1 ผลการประเมินเกี่ยวกับ “ปัจจัยนำเข้า” ของโครงการ SML ในภาพรวมผลการประเมินอยู่ในระดับมาก พบว่า หมู่บ้าน/ชุมชนตัวอย่างส่วนใหญ่ มีความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการ (SML) รวมทั้ง คณะกรรมการ โครงการหมู่บ้าน/ชุมชนพิจารณาจัดลำดับความสำคัญของโครงการได้อย่างสมเหตุสมผล ส่วนเงินงบประมาณที่ได้รับจัดสรร ตามขนาดของหมู่บ้านชุมชน ส่วนใหญ่เห็นควรให้เป็นไปตามขนาดของหมู่บ้าน/ชุมชน แต่ก็มีบ้างที่เห็นว่าควรจะได้เท่ากัน เพื่อความเท่าเทียมกัน คณะกรรมการโครงการ ควรมีความเป็นผู้นำ ชี้อัตว์สู่สุจริตมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ เห็นประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่าส่วนตัว และที่สำคัญต้องรักษาการศึกษาของชุมชน

1.2 ผลการประเมินเกี่ยวกับ “กระบวนการบริหารจัดการ” ของโครงการ SML พบว่า ในภาพรวมผลการประเมินอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการ/กิจกรรม เพื่อแก้ปัญหาของ หมู่บ้าน/ชุมชน การมีส่วนร่วมในการประชุมประชาคม และการเสนอความคิดเห็น ร่วมอภิปรายอย่างเสรี ส่วนในเรื่องการบริหารจัดการ ควรให้คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินการตั้งแต่เริ่มโครงการจนจบโครงการ และประเมินผล พร้อมรายงานปัญหา มีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ตรวจสอบได้ โปร่งใส มีความคุ้มค่ากับงบประมาณที่ดำเนินการ เพื่อประชาชนส่วนใหญ่จะได้รับประโยชน์

ที่สำคัญองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้าไปมีส่วนร่วม เพื่อรับทราบปัญหา เสนอแนะแนวปฏิบัติ เพราะอาจมีบางโครงการที่ต้องใช้เทคนิคในการดำเนินการ การให้คำปรึกษาแนะนำในเรื่องการดำเนินงานของ คณะกรรมการ รวมทั้งควรมีส่วนร่วมในการกำกับดูแล การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าร่วมและสนับสนุนในโครงการ SML นั้น อาจเข้าไปช่วยสนับสนุนในส่วนของงบประมาณเพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ของโครงการ การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ และดำเนินการตามกระบวนการในบางขั้นตอน รวมทั้งการสนับสนุนและส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และแนะนำวิธีแก้ไขปัญหาให้แก่คณะกรรมการ

1.3 ผลการประเมินเกี่ยวกับ “ผลผลิต” ของโครงการ SML พบว่า ในภาพรวมผลประเมินอยู่ในระดับมาก ได้แก่ หมู่บ้าน/ชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณตามขนาดของหมู่บ้าน/ชุมชน การมีความพึงพอใจโครงการ SML และ หมู่บ้าน/ชุมชน ได้รับ สิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึง สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานจากโครงการ สำหรับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อโครงการนั้น พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้สึกพึงพอใจต่อโครงการ SML ทั้งนี้เนื่องจากเห็นว่าเป็นโครงการที่ทำให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ขณะเดียวกัน ก็มีรายได้เพิ่มขึ้นด้วย โดยมีข้อสังเกตว่า ส่วนใหญ่โครงการที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชน จะทำให้ชุมชนได้ใช้ความคิดเห็นของที่ประชุมเป็นหลัก ดังนั้นโครงการ จึงสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน จึงส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อโครงการ SML แม้ว่าบางโครงการจะเป็นโครงการที่เน้นสร้างพื้นฐานที่ไม่ทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยตรง แต่โครงการเหล่านี้ก็จะมีผลทางอ้อม เช่น การสร้างระบบประปา การขุดลอกคลอง ทำให้มีน้ำใช้ในการเพาะปลูก ทำให้ผลผลิตของชาวบ้านมีมากขึ้น มีผลทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นตามมา เป็นต้น

1.4 ผลการประเมินเกี่ยวกับ “ผลลัพธ์” ของโครงการ SML พบว่า ในภาพรวมผลการประเมินอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ประชาชนได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งปลูกสร้าง สิ่งอำนวยความสะดวกและระบบสาธารณูปโภคโครงการ สามารถแก้ไขปัญหาของ หมู่บ้าน/ชุมชน และสนองตอบกับความต้องการที่แท้จริง และหมู่บ้าน/ชุมชนมีการเรียนรู้การบริหารจัดการ รัฐบาลทบทวนหน้าที่ มีความรับผิดชอบร่วมกัน

สำหรับด้านการมีรายได้เพิ่มขึ้นจากโครงการ SML พบว่า โครงการนี้ทำให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีรายได้เพิ่มขึ้นแม้จะไม่มากนักก็ตาม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะประเภทของโครงการแต่ละโครงการ อาทิ ถ้าเป็นโครงการเกี่ยวกับปุยชีวภาพ โครงการนี้จะทำให้ประชาชนเกิดการประหยัดรายจ่ายเพื่อซื้อปุ๋ย และสามารถนำปุ๋ยที่ผลิตขึ้นได้เองไปจำหน่าย ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นโดยตรง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดมีความความรับผิดชอบร่วมกัน ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น การเรียนรู้ที่จะร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับผิดชอบ ขณะเดียวกัน ยังมีการติดต่อประสานกัน ในระหว่างหมู่บ้าน/ชุมชน ซึ่งอาจจัดทำโครงการที่คล้ายกัน มีการช่วยเหลือกัน ซึ่งประเด็นในเรื่องเหล่านี้ ถือว่าเป็นผลสำเร็จในระดับผลลัพธ์ที่ดี

การประเมินผลสำเร็จในระดับผลลัพธ์ของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ถือได้ว่าเป็นที่น่าพึงพอใจ โครงการ SML ทำให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นช่วยลดปัญหาทางสังคม ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งโครงการที่ดำเนินการส่วนใหญ่เป็นไปตามความต้องการของประชาชน โดยประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และเข้าร่วมในการดำเนินการตามโครงการ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน กลุ่มเป้าหมายคือ ผู้เข้าร่วมโครงการมีงาน มีอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น และสามารถลดรายจ่ายได้ ในแง่คุณภาพโครงการนั้น ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตโดยรวมดีขึ้นกว่าเดิมเป็นต้น

1.5 ผลการประเมินเกี่ยวกับ “ผลกระทบด้านสังคม” พบว่า ในภาพรวมผลการประเมินอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ประชาชนมีความร่วมมือ ร่วมใจ มีส่วนร่วม ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และประชาชนมีความสามัคคี มีความร่วมมือ ช่วยเหลือ เอื้ออาทรต่อกัน ประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ ประเด็นที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน โดยประชาชนได้มีโอกาสร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ในการจัดทำโครงการเอง โดยผ่านเวทีประชาคม เพื่อเสนอโครงการ/กิจกรรม เพื่อแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน/ชุมชน ทำให้ทุกคนมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วม และทำให้เกิดความรักในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการเป็นอย่างดี

1.6 ผลการประเมินเกี่ยวกับ “ผลกระทบด้านการเมือง” พบว่า ในภาพรวมผลการประเมินอยู่ในระดับมาก ได้แก่ เกิดประชาธิปไตยในหมู่บ้าน/ชุมชน และเกิดการปกครองแบบมีส่วนร่วม ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีความพึงพอใจในโครงการ SML ซึ่งเมื่อมีการดำเนินการ ปรากฏว่ามีความสามัคคี ความช่วยเหลือเอื้ออาทร ตลอดจนมีความร่วมมือและความรับผิดชอบร่วมกันอันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เกิดการปกครองแบบมีส่วนร่วม

1.7 ผลการประเมินเกี่ยวกับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ของโครงการ SML พบว่า ในภาพรวมผลการประเมินอยู่ในระดับมาก ทำให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีความรู้ความสามารถ และทักษะในการบริหารจัดการด้านการเงินของชุมชน ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน ได้รับการพัฒนาที่ยั่งยืน และยังคงพบว่าการดำเนินโครงการมีคณะกรรมการดำเนินการเอง มีความโปร่งใสการบริหารจัดการ เป็นไปตามความต้องการของประชาชน ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าไปสู่การบริหารจัดการด้านการเงินด้วยหมู่บ้าน/ชุมชนเอง ไม่ต้องพึ่งพาสถาบันการเงินอื่นๆ เพราะเป็นเงินของประชาชนเองต้องดูแลจัดการให้ดี และมีการตรวจสอบอย่างใกล้ชิดโดยประชาชนเอง

กล่าวโดยสรุป ผลการประเมินความสำเร็จในระดับผลกระทบของโครงการพัฒนาศักยภาพของชุมชนหมู่บ้าน (SML) ทั้งในภาพรวม และทั้งการประเมินผลในแต่ละด้าน ถือได้ว่าประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าสนใจ

2. อภิปรายผล

2.1 ผลการประเมินเกี่ยวกับ “ปัจจัยนำเข้า” ของโครงการ SML ส่วนใหญ่ผลการประเมินอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การมีความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการ SML คณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชน พิจารณาจัดลำดับความสำคัญของโครงการ ได้อย่างสมเหตุสมผล รวมทั้งจำนวนเงินที่ได้มีจำนวนที่พอเพียงและมีความเหมาะสม เป็นต้น ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับปัจจัยนำเข้าที่

ปรากฏผลดังที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โครงการฯ เกี่ยวกับการประเมินผลปัจจัยนำเข้า ดังนี้

1) ด้านเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่ามีความเหมาะสมชัดเจนดีแล้ว ดังนั้นไม่ควรปรับเปลี่ยน เพราะโครงการนี้ ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโครงการเอง และสามารถทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น

2) ด้านจำนวนงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร พบว่า ยังไม่เพียงพอ ทั้งนี้เป็นเพราะบางโครงการจำเป็นต้องใช้งบประมาณมาก มีข้อสังเกตเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่างบประมาณที่รัฐจัดสรรให้ ควรจะให้ประชาชน/ชุมชน สามารถกำหนดวงเงินได้ โดยพิจารณาตามความจำเป็น และตรงตามความต้องการของพื้นที่ ซึ่งมีความแตกต่างกัน และควร มีการ คำนึงถึงขนาดของประชากรด้วย แต่ก็มีบางกลุ่มตัวอย่างที่เสนอว่าควรได้งบประมาณเท่ากัน เพื่อความเสมอภาค

3) ด้านการจัดทำโครงการ SML พบว่า มีทั้งโครงการที่เน้นโครงสร้างพื้นฐาน เช่น โครงการที่เกี่ยวกับการประปา จัดทำน้ำดื่ม ซ่อมแซมถนนภายในหมู่บ้าน และการขยายเขตไฟฟ้า รวมทั้งโครงการที่เน้นการเกษตร การส่งเสริมอาชีพและการสร้างอาชีพใหม่ เป็นต้น การจัดทำโครงการเกี่ยวกับการสร้างตลาดชุมชน การจัดตั้งสหกรณ์ชุมชน เพื่อก่อให้เกิดการลดรายจ่ายให้กับสมาชิก การจัดทำโครงการสร้างอาคารสถานที่ สร้างศาลาอเนกประสงค์ สร้างสถานที่ออกกำลังกาย เพื่อใช้ในการประกอบกิจกรรมของประชาชนเป็นส่วนรวม

4) ด้านจำนวนของบุคลากรในคณะกรรมการ โครงการ/กิจกรรม ส่วนใหญ่เห็นว่าจำนวนของบุคลากรในคณะกรรมการฯ ที่กำหนดไว้มีความเหมาะสมดีแล้ว ถึงแม้จะมีคณะกรรมการฯ จำนวนไม่กี่คนก็ตาม

5) ด้านความรู้ความเข้าใจ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเห็นสอดคล้องกันว่า คณะกรรมการฯ ยังมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในเรื่องการบริหารจัดการยังไม่มากพอ อย่างไรก็ตามเมื่อเทียบกับประชาชนปรากฏว่าประชาชนโดยทั่วไปมีความรู้เรื่องนี้ น้อยกว่าคณะกรรมการฯ ทั้งนี้เพราะประชาชนส่วนใหญ่ทราบเพียงว่าโครงการนี้มีประโยชน์ต่อตนเองแต่การดำเนินโครงการจริงๆ เป็นเรื่องของคณะกรรมการ

6) ด้านสถานที่ที่ใช้ในการทำงาน พบว่า สถานที่ที่ใช้ในการทำงาน แต่ละแห่งไม่เหมือนกันทั้งนี้เนื่องจากระเบียบที่กำหนดไว้ ทำให้ไม่สามารถซื้อหรือสร้างสถานที่ทำงานได้ต้องใช้สถานที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านบ้าง เป็นต้น ตรงนี้ทำให้เกิดความไม่สะดวก ไม่เหมือนกับการมีสถานที่ทำงานที่เป็นของตัวเอง จะสามารถทำงานได้สะดวกสบายกว่า เช่นเดียวกับเรื่องวัสดุอุปกรณ์ พบว่ายังไม่เพียงพอ ซึ่งอาจเป็นเพราะงบประมาณที่หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดเล็กที่ได้รับงบประมาณน้อย จึงทำให้ไม่สามารถจัดซื้อได้อย่างเพียงพอ

7) ด้านแนวทางการปฏิบัติ ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความเห็นว่าคณะกรรมการฯ มีความเข้าใจในเรื่องอย่างกว้างขวาง น่าจะเป็นเพราะว่ามีคู่มือแนวทางการดำเนินการให้ศึกษาเพื่อให้คณะกรรมการสามารถปฏิบัติงานได้ ซึ่งรัฐบาลได้มีการจัดทำเป็นระบบ มีรายละเอียดในแต่ละเรื่อง หรือแต่ละหัวข้อ เข้าใจง่ายไม่สลับซับซ้อนอีกทั้งมีส่วนราชการคอยให้คำปรึกษาแนะนำด้วย

2.2 ผลการประเมินเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการ โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) จากการวิเคราะห์พบว่ากระบวนการบริหารจัดการมีค่าเฉลี่ยระดับมากอาทิ การมีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการ/กิจกรรม เพื่อแก้ปัญหาของหมู่บ้าน/ชุมชน การมีส่วนร่วมในการประชุมประชาคม มีการเสนอความคิดเห็น และร่วมอภิปรายอย่างเสรีคณะกรรมการที่มีความเข้าใจหลักการบริหารจัดการโครงการ เช่นเดียวกันกับเรื่องของ

ความรู้ความสามารถในการดำเนินการเรื่องการจัดซื้อจัดจ้าง จัดทำเอกสาร เกี่ยวกับการเบิกจ่ายการจัดทำบัญชีที่เป็นไปด้วยความถูกต้อง

ประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยค้นพบ ได้แก่ ความต้องการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย โดยเห็นว่าคณะกรรมการโครงการส่วนใหญ่จะมีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าวแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ กล่าวคือ บางโครงการ บางพื้นที่คณะกรรมการเห็นว่าตนเองยังไม่มีความรู้ความสามารถในเรื่องเหล่านี้เท่าที่ควร จึงสมควรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มาเป็นที่ปรึกษาหรืออาจเข้าร่วมทำงานด้วยกัน อีกทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถที่จะเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดให้กับโครงการได้ เช่น งบประมาณ สถานที่ และอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ การที่คณะกรรมการบางคนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในบางเรื่อง ส่งผลทำให้การทำงานบางครั้งขึ้นอยู่กับผู้นำหรือแกนนำเป็นหลัก ขณะเดียวกันบางครั้งคณะกรรมการ มีการนำประสบการณ์ลองผิดลองถูกจากการทำงานที่ผ่านมา มาใช้ในการปฏิบัติงาน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจึงได้มีข้อเสนอแนะว่าควรจะมีการให้ความรู้ โดยการจัดฝึกอบรม เป็นต้น ซึ่งเรื่องนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น น่าจะเป็นคำตอบที่ดีที่สุด

2.3 สรุปผลลัพธ์และผลกระทบของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) เมื่อนำมาวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่สัมพันธ์กับผลลัพธ์ ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคม ด้านการเมือง และด้านเศรษฐกิจ ได้ดังนี้

1) ด้านสังคม สามารถตอบสนองต่อการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนได้ ทำให้สังคมโดยรวมดีขึ้น สร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และสังคมได้ โดยหมู่บ้าน/ชุมชนได้รับการพัฒนาให้เกิดความเชื่อมั่น ความรับผิดชอบ และการที่ได้เข้ามามีส่วนร่วม มีการเรียนรู้การบริหารจัดการ รับผิดชอบหน้าที่ มีความรับผิดชอบร่วมกัน ทำให้หมู่บ้าน/ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น มีการอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) ด้านการเมือง สามารถตอบสนองต่อการพัฒนาการด้านการเมืองได้ ทำให้การเมืองการปกครองในระดับท้องถิ่นดีขึ้น สร้างความเข้มแข็งของชุมชนในด้านการเมืองการปกครอง โดยโครงการสามารถแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน/ชุมชน และสนองตอบกับความต้องการที่แท้จริง ได้รับการพัฒนาให้เกิดความเชื่อมั่น ความรับผิดชอบ และการที่ได้เข้ามามีส่วนร่วม มีการเรียนรู้การบริหารจัดการ รับผิดชอบหน้าที่ มีความรับผิดชอบร่วมกัน เมื่อประชาชนมีสำนึกต่อส่วนรวม มีความเป็นพลเมืองแล้ว การเมืองการปกครองในหมู่บ้าน/ชุมชน ย่อมเกิดประชาธิปไตยในหมู่บ้าน/ชุมชน มีการเรียนรู้ที่จะปกครองตนเอง นำไปสู่การกระจายอำนาจการปกครองและการปกครองแบบมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ในอนาคต

3) ด้านเศรษฐกิจ สามารถตอบสนองต่อการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนได้ ทำให้เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้นโดยประชาชนได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งปลูกสร้าง สิ่งอำนวยความสะดวก และระบบสาธารณูปโภค การส่งเสริมให้มีอาชีพหลักหรืออาชีพเสริม ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และสามารถลดรายจ่ายลง ทำให้ปัญหาความยากจนลดลง ส่งผลให้หมู่บ้าน/ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้

ปัญหาอุปสรรคของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)

1. ปัญหาด้านปัจจัยนำเข้า

ปัญหาอุปสรรคด้านเงินงบประมาณที่ได้รับจัดสรร อาจไม่เหมาะสมสำหรับบางหมู่บ้าน ซึ่งมีการบริหารจัดการที่ดี สามารถทำโครงการใหญ่ๆ ที่ใช้เงินจำนวนมากได้ แต่หมู่บ้านได้รับจำนวนเงินตามขนาดของหมู่บ้าน จึงทำให้ขาดโอกาสในการพัฒนา ในบางครั้งการโอนงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อดำเนินงานของโครงการมีความล่าช้า ทำให้บางหมู่บ้านต้องเปลี่ยนโครงการเนื่องจากราคาสถิติการปรับราคาขึ้น ไม่สามารถดำเนินโครงการเดิมได้ และในบางหมู่บ้านมีความต้องการงบประมาณต่อเนื่องเพิ่มเติมเพื่อขยายผลต่อไป

ปัญหาอุปสรรคด้านสถานที่ที่ใช้ในการทำงาน พบว่า หมู่บ้าน/ชุมชนไม่มีสถานที่เพื่อใช้ในการทำงานของคณะกรรมการ หรือไม่มีสถานที่ดำเนินโครงการ เช่น ทำร้านค้าชุมชน จึงต้องใช้บ้านผู้นำชุมชน เนื่องจากตามระเบียบไม่สามารถซื้อหรือสร้างสถานที่ทำงานได้ ซึ่งอาจไม่สะดวก หรือมีปัญหาเมื่อผู้นำหมดวาระ

2. ปัญหาด้านกระบวนการบริหารจัดการ

ปัญหาอุปสรรคด้านการบริหารจัดการ ซึ่งบางโครงการอาจที่จะต้องใช้เทคนิคพิเศษที่ต้องอาศัยนักวิชาการหรือใช้วัสดุอุปกรณ์จำนวนมาก และที่สำคัญบางโครงการต้องมีการบริหารจัดการในระยะยาว เช่น ร้านค้าชุมชน ธนาคารชุมชน ซึ่งอาจมีปัญหาในเรื่องการบริหารจัดการ

3. ปัญหาด้านผลผลิต

1) ประชาชนขาดประสบการณ์ และความรู้ทั่วไป จึงทำให้ไม่ทราบว่า จะทำโครงการอะไรเพื่อแก้ไขปัญหา จึงพบว่า หมู่บ้าน/ชุมชนส่วนมากเลือกโครงการตามแนวทางที่ตนเองเข้าใจ เช่น การก่อสร้าง การจัดการซื้อสิ่งของต่างๆ เป็นต้น

2) ขาดการรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่าย หมู่บ้าน/ชุมชนส่วนใหญ่จะดำเนินงานในลักษณะต่างคนต่างทำ ถึงแม้ในบางหมู่บ้าน/ชุมชนจะมีการติดตามความเคลื่อนไหวของหมู่บ้าน/ชุมชนอื่น ๆ บ้างก็เป็นไปอย่างไม่เป็นทางการ หรือหมู่บ้าน/ชุมชนที่มีความเป็นเครือข่ายเดิมอยู่ก่อนแล้ว ก็ไม่มีการประสานการทำงานระหว่างกัน

4. ปัญหาด้านผลลัพธ์

1) ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะชุมชนในเขตเทศบาลเมือง การให้ขาดความร่วมมือในการประชุมประชาคม ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีสัมพันธ์ต่อกัน

2) โครงการที่ดำเนินการไม่ได้มุ่งแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น การสร้างงาน สร้างอาชีพและรายได้ แต่จะเน้นโครงการที่เห็นเป็นรูปธรรมถาวร ซึ่งง่ายต่อการดำเนินการ เพียงแค่จัดซื้อจัดจ้างก็แล้วเสร็จ เช่น การก่อสร้างศาลาประชาคม การจัดซื้อชุดเครื่องครัว เป็นต้น

3) โครงการ SML ไม่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชน หรือสร้างการเรียนรู้ให้ชุมชนได้น้อยเพราะความรู้ ความเข้าใจ ประสบการณ์หรือทักษะ จะเกิดขึ้นเฉพาะในกลุ่มแกนนำชุมชน หรือคณะกรรมการ เท่านั้น

4) โครงการ SML ไม่สามารถทำให้ชุมชนเกิดความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนได้ เป็นเพียงแต่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ซึ่งไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ ตามมาอย่างเห็นได้ชัด

5. ปัญหาด้านผลกระทบ

1) ความขัดแย้งในชุมชน ที่เกิดจากทำประชาคมที่ไม่เป็นไปตามความต้องการของประชาชน รวมทั้งการดำเนินการงานที่ไม่เป็นไปตามมติของประชาคม ส่งผลให้เกิดการร้องเรียน

2) ประเด็นทางการเมืองที่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้นำท้องถิ่นกับผู้นำท้องถิ่น อาจไม่เกิดความร่วมมือเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) รัฐบาลควรมีนโยบายในการส่งเสริมสนับสนุน โครงการที่สามารถเพิ่มรายได้ และสามารถลดรายจ่ายให้แก่ประชาชน เพราะสามารถลดปัญหาความยากจนได้ ซึ่งโครงการดังกล่าวประสบความสำเร็จในหลายหมู่บ้าน รัฐบาลควรกำหนดให้หน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าไปเป็นที่เลี้ยงอย่างใกล้ชิด รวมทั้งสนับสนุนทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้โครงการเกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน

2) รัฐบาลต้องส่งเสริมให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ โครงการนี้ในทุกขั้นตอน เพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย โดยใช้กลไกของราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หาวิธีการที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการนี้อย่างแข็งขัน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนเอง และที่สำคัญถือได้ว่าเป็นการส่งเสริมให้หมู่บ้าน/ชุมชน มีความเข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ และสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

3) รัฐบาลควรสนับสนุน โครงการของหมู่บ้าน/ชุมชน ที่ส่งเสริมให้หมู่บ้าน/ชุมชน อนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้าน/ชุมชน และสืบสานภูมิปัญญาของท้องถิ่นตนเอง

4) รัฐบาลควรมีการคัดเลือกโครงการจากโครงการที่อยู่ในแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ และเงื่อนไขให้ชัดเจน ซึ่งจะต้องเป็นโครงการที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

5) รัฐบาลควรสนับสนุน ตลอดจนมีการเพิ่มวงเงินของโครงการ ให้แก่หมู่บ้าน/ชุมชนที่บริหารจัดการโครงการได้เข้มแข็ง และมีผลการดำเนินงานที่มีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล

6) รัฐบาลควรปรับปรุงเกณฑ์การทำประชามติให้มีความเหมาะสม โดยคำนึงถึงจำนวนประชากร คริวเรือน ความเป็นชุมชนเมือง และชนบท

7) รัฐบาลควรปรับลดขั้นตอน ตลอดจนระยะเวลา ของการพิจารณาอนุมัติโครงการ ให้มีความรวดเร็ว โดยอาจจะต้องกระจายอำนาจให้จังหวัด/อำเภอ เป็นผู้พิจารณาก่อน และพิจารณาอนุมัติโครงการ ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินโครงการดังกล่าวเป็นไปด้วยความรวดเร็ว

8) รัฐบาลควรปรับปรุงระเบียบการเบิกจ่ายให้เอื้ออำนวย และมีความรวดเร็วเป็นไปตามแผนการดำเนินงานโครงการ เนื่องจากบางโครงการที่ได้รับการอนุมัติแล้วแต่ได้รับเงินล่าช้าจึงทำให้หมู่บ้าน/ชุมชนเกิดปัญหาด้านภาระหนี้สิน

9) รัฐบาล หรือ กลไก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรพัฒนาระบบสารสนเทศเชิงบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการ โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML)

10) ควรกำหนดให้ใช้สถานที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสถานที่ทำงานของคณะกรรมการ หรือให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างสถานที่ให้แก่หมู่บ้าน/ชุมชน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- 1) รัฐบาลต้องให้หน่วยงานที่รับผิดชอบในระดับพื้นที่ หรือระดับปฏิบัติ เช่น นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้าไปมีส่วนร่วมการดำเนินโครงการตามความเหมาะสม โดยกำกับดูแล เป็นที่ปรึกษาแนะนำ และช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหา ทั้งนี้ ให้ประชาชนดำเนินโครงการได้ตามความต้องการของประชาชนเอง
- 2) สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนแห่งชาติ ควรจัดให้มีการฝึกอบรมถ่ายทอดความรู้ ให้แก่หมู่บ้าน/ชุมชนในเรื่องการบริหารจัดการโครงการ และการติดตามประเมินผลโครงการ หรือประเด็นอื่นๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละโครงการ
- 3) หน่วยงานที่รับผิดชอบทุกระดับ ควรมีการจัดทำดัชนีชี้วัดและเกณฑ์ในการประเมินผล ระดับความสำเร็จ เพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการดำเนินการครั้งต่อไป
- 4) สำนักงานพัฒนาชุมชน/จังหวัด/อำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการ สนับสนุนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนให้เป็นปัจจุบัน และมาจากความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริงโดยนำโครงการที่อยู่ในแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนดังกล่าวมาดำเนินการตามโครงการ SML
- 5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจัดฝึกอบรมเพื่อจัดตั้งอาสาสมัคร SML ของหมู่บ้าน/ชุมชนขึ้นในทุกพื้นที่ เพื่ออาสาสมัครเหล่านั้น จะเป็นกลไกในการขับเคลื่อน ตลอดจนการประสานงานในด้านต่างๆ ของหมู่บ้าน/ชุมชน
- 6) หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีบทบาท สำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนให้หมู่บ้าน/ชุมชนสามารถเรียนรู้ พัฒนาและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- โกวิทช์ พวงงาม. (2556). *ถอดรหัส 3 การพัฒนา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม การพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาการเมือง การพัฒนาประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จุมพล หนิมพานิช. (2553). *การประเมินผลนโยบาย หลักการ แนวคิด และการประยุกต์ใช้*. กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมการแต่งตั้งดำรงมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, สำนักพิมพ์ มสธ.
- ดิน ปรัชญพฤทธิ์. (2551). *การบริหารการพัฒนา ความหมาย เนื้อหา แนวทาง และปัญหา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริชัย กาญจนวาสิ. (2536). *ทฤษฎีการประเมิน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภชัย ยาวะประภาษ. (2552). *นโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI). (2552). *แนวทางการแก้ปัญหาความยากจน: เสรีนิยมประชานิยม หรือ รัฐสวัสดิการ. รายงานที่ตีพิมพ์ 10 ฉบับที่ 73 เดือนสิงหาคม*.
- สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์. (2556). *ผลกระทบของนโยบาย โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐและท้องถิ่น ในมุมมองทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานกองทุนพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนแห่งชาติ .(2554). *คู่มือการบริหารจัดการ โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)*. ม.ป.พ.

ศูนย์วิจัยนโยบายและการบริหาร. (2553). *การประเมินผลลัพธ์และผลกระทบด้านการพัฒนาคนและสังคมให้มีคุณภาพตามนโยบายที่สำคัญเร่งด่วนของรัฐบาล. (รายงานการวิจัย)*. ชลบุรี: วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2554). *การเมืองภาคพลเมือง*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

_____. (2549). *ทักษิณา-ประชานิยม ความหมาย ปัญหา และทางออก*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

_____. (2557). *รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

Boston, Jonathan . (1996). *Public management: The New Zealand model*. Oxford: Oxford University Press.

Dunn, William N. (1994). *Public Policy Analysis: An Introduction*. New jersey: Prentice-Hall International, Inc.,

Macpherson C. B. (1977). *The Life and Times of Liberal Democracy*. Oxford: Oxford University Press.

Pateman, Carole. (1970). *Participation and Democratic Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rhodes, R.A.W. (2003). *Understanding Governance: Policy Network, Governance, Reflexivity and Accountability*.

Maidenhead: Open University Press.